

รูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำ บ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์

Model for Preserving, Continuing, and Disseminating Local Culture of Thai
Zong Dam in Ban Nong Noen, Tha Tako District, Nakhon Sawan Province

รวงทอง ถาพันธ์¹ สติพร เขื่อน² พิชญ์อนงค์ ผดุงศิลป์ไพโรจน์³ นัยนา รัตนสุวรรณชาติ⁴ และ
ธนาภรณ์ แสงทอง⁵

Ruangthong Thaphan, Sittiporn Kao-un, Phichanong Phadungsilpairoj, Naiyana
Ratanasuwanachart and Thanaporn Swangthong

Received: November 14, 2024

Revised: March 28, 2025

Accepted: April 08, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและประวัติความเป็นมาของการอนุรักษ์ สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำ 2) สร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบฯ และ 3) ประเมินรูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการประชุมกลุ่มย่อย กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง กลุ่มละ 5 คน รวม 15 คน ได้แก่ 1) ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน 2) ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส ผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหาร รพ.สต. และ 3) ภาควิชาเครือข่ายวัฒนธรรม วิสาหกิจชุมชน OTOP ร้านค้าชุมชน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา จำแนก และสรุปประเด็นสำคัญอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัย พบว่า 1) ไทยทรงดำ แต่เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณแคว้นสิบสองจุไทย กองทัพไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้กวาดต้อนเข้ามาหลายครั้ง ซึ่งได้กระจายไปอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ รวมถึงบ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์ โดยยังคงอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเองไว้อย่างเข้มแข็ง 2) รูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น

¹⁻⁵ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา; Chaopraya University

ในลักษณะคณะกรรมการอนุรักษ์สืบสาน ที่มุ่งเน้นการสร้างความรู้ในคุณค่า ความหวงแหน และการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ และการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และ 3) การประเมินรูปแบบตามมาตรฐาน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านความเป็นไปได้ ควรเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้าเป็นภาคีเครือข่ายวัฒนธรรม (“บวร”) ซึ่งเป็นพลังอำนาจที่แท้จริงของชุมชน (2) ด้านความเป็นประโยชน์ ควรส่งเสริมพัฒนาพัฒนาคนรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม สร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่จับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรม (3) ด้านความเหมาะสม ควรนำข้อมูลสารสนเทศขนาดใหญ่ มาใช้ในการขับเคลื่อน อนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ และ (4) ด้านความถูกต้องครอบคลุม ควรส่งเสริมความตระหนักถึงสิทธิทางวัฒนธรรม การคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรม การเผยแพร่วัฒนธรรม และการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย

คำสำคัญ: รูปแบบการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่, วัฒนธรรมท้องถิ่น, ไทยทรงดำ

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the status and history of preserving, continuing, and disseminating local culture of Thai Zong Dam; 2) to create and verify the quality of the model; and 3) to evaluate the model for preserving, continuing, and disseminating Thai Zong Dam local culture in Ban Nong Noen, Tha Tako District, Nakhon Sawan Province. This was the qualitative research using semi-structured interviews and focus group discussions with key informants, selected purposively. Each group consisted of 15 individuals, namely 1) local administrative organization executives, subdistrict headmen, and village headmen; 2) community leaders, abbots, school administrators, and subdistrict health promotion hospital administrators; and 3) cultural network partners, community enterprises, OTOP and community shops. Data were analyzed using content analysis methods to systematically classify and summarize key points. The research results found that 1) originally, Thai Zong Dam settled in the area of Sip Song Chau Tai region. The Thai army during the early Rattanakosin period rounded them up several times and spread to various provinces, including Ban Nong Noen, Tha Tako District,

Nakhon Sawan Province. They still strongly preserved, continued, and disseminated their culture, traditions, and unique way of life; 2) the model of preserving, continuing and spreading local culture in the form of a conservation committee that focused on creating awareness of its value, cherishing and restoring arts and culture with excellent practices and analyzing the real problems and needs of the community; and 3) the model was evaluated based on four standards: (1) Feasibility: all sectors should be given opportunities to join the cultural network (“BWOR”), which was the true power of the community, (2) Usefulness: It should promote and develop the new generation to be cultural entrepreneurs, creating tangible innovations, (3) Appropriateness: Big data should be used to drive the preservation, continuation, and dissemination of Thai Zong Dam arts and culture, (4) Accuracy and comprehensiveness: It should promote awareness of cultural rights, cultural rights protection, and cultural dissemination and access to diverse cultures

Keywords: conservation and dissemination model, local culture, Thai Zong Dam

บทนำ

ไทยทรงดำ หรือไทดำ เรียกตนเองว่า ลาวโซ่ง ไทยโซ่ง ไทดำ ไทยทรงดำ ไตดำ โซ่ง ส่วนชื่อที่ผู้อื่นเรียก ได้แก่ ลาวทรงดำ ผู้ไทยดำ และไทยดำ มีภาษาพูดของตนเอง คือ ไต และภาษาเขียน ได้แก่ ไตสือไตดำ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่บริเวณแคว้นสิบสองจุไทย และกระจายอยู่ตั้งแต่มณฑลทวนกวางสี มณฑลยูนนาน มณฑลตังเกี๋ย กลุ่มแม่น้ำดำ และกลุ่มแม่น้ำแดง สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กองทัพไทยได้กวาดต้อนเข้ามาหลายครั้ง ทั้งหมดไปอยู่เมืองเพชรบุรี จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้เริ่มไปตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ ราชบุรี กาญจนบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี สมุทรสงครามสมุทรสาคร ลพบุรี สระบุรี นครสวรรค์ พิจิตร สุโขทัย พิษณุโลก ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี และเลย (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2566) สำหรับไทยทรงดำที่อพยพเข้ามายังจังหวัดนครสวรรค์ เป็นกลุ่มไทยทรงดำที่ย้ายถิ่นฐานมาจากอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม และอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมาอาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านวังหวน อำเภอมะนังนครสวรรค์ ในปี พ.ศ. 2460 และได้มาตั้งหลักแหล่งอยู่บ้านหนองเนิน ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ในปี พ.ศ. 2485 โดยยังคงสืบทอดอัตลักษณ์

ความเป็นไทยทรงดำไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวรรณกรรมพื้นบ้าน เป็นศูนย์การเรียนรู้ไทยทรงดำแก่หน่วยงานต่าง ๆ ได้มาศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (ปริยานุช คำสนอง, 2562; วรภพ วงศ์รอด, 2559; มนุ อุดมเวช, 2547)

กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ถ่ายทอดผ่านการเรียนรู้รอบด้าน ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและขนบปฏิบัติของคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะวิถีชีวิตบางอย่างของชาวชนบท ภาษาและวัฒนธรรมประจำถิ่นถูกกลืนหาย กลายเป็นวัฒนธรรมของคนเมือง คนพื้นถิ่นมีการปรับตัวไปใช้ภาษากลางทั้งพูดและเขียนในการติดต่อสื่อสารกัน จึงมีบางคำที่ใช้ผิดเพี้ยนไปจากถิ่นอื่นอยู่บ้าง ซึ่งภาษานครสวรรค์มีความเป็นภาษาถิ่นไม่ชัดเจน ประชาชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยกลาง แต่ก็มีกลุ่มชนที่พูดภาษาของกลุ่มตนอยู่บ้าง ภาษาไทดำบ้านหนองเนินที่ใช้สื่อสารติดต่อกันในชีวิตประจำวัน นับว่าเป็นภาษาถิ่นในการบอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มตน เช่นเดียวกับภาษาจีน ภาษาลาว และภาษามอญ บางคำจึงมีความหมายเฉพาะเป็นที่ทราบกันแต่ในท้องถิ่น ไม่มีในพจนานุกรม สื่อสารเฉพาะในกลุ่มกันตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (ธนาภัสสร สุนธิรักษ์ และคณะ, 2563) ชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนินนับถือพุทธศาสนาเถรวาทตามอย่างคนไทยภาคกลาง แต่ยังไม่ละทิ้ง คติความเชื่อ ประเพณี การนับถือผีบรรพชนแบบดั้งเดิม เนื่องจากการนับถือผี ไม่ขัดกับหลักทางพุทธศาสนา โดยให้เหตุผลว่าการประกอบพิธีเสนเรือนเพื่อเซ่นผีบรรพชน เป็นวิธีที่แสดงความกตัญญู กตเวทิต่อบุพการีตามหลักของพุทธศาสนา (บุญนาถ วิเชียรรัตนพงษ์, 2563; ณรงค์ อาจสมิต, 2555) ในส่วนประเพณีอื่น มีการปรับเปลี่ยนและผ่อนปรนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การแต่งงาน หรือกินตองใหญ่แบบดั้งเดิม จะมีขั้นตอนและวิธีการตามประเพณีที่เคร่งครัด เรื่องการเกิด เมื่อผู้เป็นแม่รู้ตนเองว่ามีครรภ์ยังคงทำงานตามปกติ โดยเชื่อว่าการได้ออกแรงจะทำให้คลอดลูกง่าย และลูกจะเป็นคนขยัน ซึ่งผิดไปจากปัจจุบันในระยะตั้งครรภ์จะทำงานน้อยลง เนื่องจากเกรงจะกระทบต่อลูกในครรภ์ พิธีงานศพ ซึ่งเป็นพิธีกรรมส่งวิญญาณของผู้ตายไปอีกโลกหนึ่งนั้น ตามความเชื่อของชาวไทยทรงดำต้องทำพิธีต่าง ๆ ให้ถูกต้อง เพื่อผู้ตายจะไปอยู่อีกโลกหนึ่งอย่างมีความสุข และส่งผลดีต่อลูกหลานให้ครอบครัวเจริญก้าวหน้าและมีความสุข ซึ่งพิธีการต่าง ๆ ก็มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมเช่น พิธีเสนเรือนที่มีความสำคัญ ก็มีการลดขั้นตอนที่ยุ่งยากลงไป การเลี้ยงหมูไว้สำหรับพิธีเสนเรือนหรือพิธีอื่น ๆ เปลี่ยนเป็นหาซื้อเนื้อหมูจากตลาด และเหล่าชาวที่ใช้ประกอบพิธีแต่เดิมนั้นทุกบ้านจะต้มกันเอง ปัจจุบันจะใช้เหล่าชาว 35 ตีกริแทน เพราะการต้มเหล่าชาวผิดกฎหมาย (วิทยา วิสูตรเรืองเดช, 2564)

การปรับตัวของชนชาติพันธุ์ไทยทรงดำแบบดั้งเดิมมาเป็นแบบ รัฐ ชาติ ด้วยความยินยอมและการถูกบังคับให้ต้องปฏิบัติตามการแข่งขันทางอัตลักษณ์ภายในชนชาติพันธุ์ ส่งผลให้

อัตลักษณ์ของไทยทรงดำในปัจจุบันเริ่มถูกกลืนกลาย ชาวไทยทรงดำจึงพยายามหาจุดยืนของชนชาติพันธุ์ตนเองผ่านการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ (ภูมิณวัฒน์ ตั้งศรีพลผล และชนิดา จิตตรุทธะ, 2564) การจัดตั้งสภาวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการขยายเครือข่ายการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ ในลักษณะกระจายอำนาจทางวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและขับเคลื่อนการดำเนินงานวัฒนธรรมในท้องถิ่นตนเองในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ สร้างกระบวนการรับรู้ ประชาสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมไปสู่ชุมชนท้องถิ่น สู่รุ่นลูกหลานสืบไป

การวิจัย “รูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ตามหลักแนวคิด “วัฒนธรรมเป็นของประชาชน” การดำเนินงานวัฒนธรรมให้ประสบผลสำเร็จได้ผลลัพธ์ที่ดีนั้น จำเป็นต้องให้ประชาชน “เจ้าของวัฒนธรรม” เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบและมีบทบาทในการดำเนินการ ซึ่งพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2553 มาตรา 13 กำหนดให้มีการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมในแต่ละระดับ เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น และของชาติ สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 มาตรา 57 ได้บัญญัติไว้ 2 ประการ ได้แก่ 1) อนุรักษ์ฟื้นฟู ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและ ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย และ 2) อนุรักษ์คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู บริหารจัดการและใช้ หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศึกษาสภาพและประวัติความเป็นมาของการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์

3. เพื่อประเมินรูปแบบการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอนาทะโก จังหวัดนครสวรรค์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) ซึ่งมีกระบวนการและวิธีการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร (Document Research Method) เป็นการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน และการเผยแพร่วัฒนธรรม วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ไทยทรงดำ การปรับตัวของวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายวัฒนธรรม รวมถึงระเบียบกฎหมาย นโยบายของรัฐ ประวัติความเป็นมาของชุมชน นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุป และจำแนกเป็นรายประเด็น เพื่อนำข้อมูลมาทำการออกแบบและพัฒนาเป็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพและประวัติความเป็นมาของการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ใช้รูปแบบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ/แผนงาน/กิจกรรมการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ได้แก่ 1) ฝ่ายบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายก อบต., กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของอบต., กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 5 คน 2) กลุ่มผู้นำองค์กรในชุมชน ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้าน และแกนนำชุมชนไทยทรงดำ จำนวน 5 รูป/คน และ 3) กลุ่มภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทยทรงดำ ได้แก่ ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน, OTOP และร้านค้าชุมชน จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน ในประเด็น 1) สภาพและประวัติความเป็นมาของการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น 2) กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการดำเนินโครงการ/กิจกรรมอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น 3) แนวทางการฟื้นฟูวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ไทยทรงดำที่ทรงคุณค่า การปลูกฝังความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนที่เป็นหนทางในการดำรงไว้ซึ่งชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่ยั่งยืน 4) วิธีการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และ 5) การสร้างภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมในการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยทำการจำแนกเนื้อหาการสัมภาษณ์ตามรายประเด็น สรุปวิเคราะห์ และจัดประเด็นสำคัญอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่กระบวนการประชุมกลุ่มย่อยต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 สร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำ บ้านหนองเนิน โดยบูรณาการแนวคิดรูปแบบประกอบสร้างที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของโครงสร้าง มาตรการกลไก การอนุรักษ์ สืบสาน การกำหนดทิศทาง การสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่า ความหวงแหน และการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ รวมถึงการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน นำมาทำการตรวจสอบคุณภาพ ประสิทธิภาพ ความเหมาะสม โดยการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) กับกลุ่มผู้นำชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ/แผนงาน/กิจกรรมการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน จำนวน 15 คน ได้แก่ 1) ฝ่ายบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน 2) ผู้นำชุมชน เจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำชุมชน และ 3) ภาศเครือข่ายท่องเที่ยว วิสาหกิจชุมชน OTOP และร้านค้าชุมชน ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา จำแนก และสรุปประเด็นสำคัญอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินรูปแบบการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำ บ้านหนองเนิน วิเคราะห์โครงสร้างและองค์ประกอบของกระบวนการ/วิธีการที่จะนำไปใช้โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการประเมินของ MacMillan, J.H. & Schumacher, S. (2001) 4 มาตรฐาน 1) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility Standards) 2) ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility Standards) 3) ด้านความเหมาะสม (Propriety Standards) และ 4) ด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy Standards) และนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 คน ทำการประเมิน ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อความครบถ้วน สมบูรณ์ของรูปแบบการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำ บ้านหนองเนิน ประกอบด้วย 1) นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา 2) วัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ 3) ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครสวรรค์ 4) พัฒนาการจังหวัดนครสวรรค์ 5) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครสวรรค์ และ 6) ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านหนองเนิน เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพและประวัติความเป็นมาของการอนุรักษ์ สืบสานเผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า 1) ไทยทรงดำบ้านหนองเนิน มีการสืบทอดอัตลักษณ์ วิถีชีวิต ความเป็นไทยทรงดำไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ขนบธรรมเนียมประเพณี

วัฒนธรรม โดยมีวัดและศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น (ไทดำบ้านหนองเนิน) เป็นศูนย์กลางดำเนินกิจกรรม 2) การมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชน โดยเฉพาะภาครัฐที่เป็นผู้กำหนดนโยบายและสนับสนุนงบประมาณในขับเคลื่อนกิจกรรมด้านวัฒนธรรม 3) ชุมชนมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยการเปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอกมากขึ้น แต่ยังคงให้ความสำคัญและปฏิบัติตามประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัด 4) การปลูกฝังความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนแก่ลูกหลานด้วยความสมัครใจ ไม่บังคับ โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม และคติความเชื่อ เป็นแนวทางในการดำรงไว้ซึ่งชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่ยั่งยืน และ 5) การประยุกต์ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นอัตลักษณ์ของไทยทรงดำให้เป็นที่รู้จักแก่คนภายนอก ได้หลากหลายช่องทาง ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ ผลิตภัณฑ์ OTOP วิสาหกิจชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. ผลการศึกษาการสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำ บ้านหนองเนิน โดยการกำหนดองค์ประกอบของโครงสร้าง มาตรการ กลไก การอนุรักษ์ สืบสาน การกำหนดทิศทาง การสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่า ความหวงแหน และการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ รวมถึงการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน พบว่า 1) การกำหนดโครงสร้างคณะกรรมการเครือข่ายวัฒนธรรม ในลักษณะแนวราบ ไม่มีสายบังคับบัญชา ทำหน้าที่ในการดำเนินงานการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่ วัฒนธรรมไทยทรงดำ 2) การกำหนด นิยาม ขอบเขต และเป้าหมาย การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ไทยทรงดำที่ชัดเจน 3) การจัดทำระบบข้อมูลทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ ทันสมัย ครบถ้วน เพื่อเชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น สะดวก ง่ายต่อการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ 4) การกำหนดทิศทางของชุมชนในการพัฒนาทักษะ ฝีมือ ผู้ประกอบการวัฒนธรรมรุ่นใหม่ ได้แก่ กลุ่มบัณฑิตคืนถิ่น ศิลปินพื้นบ้าน ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์/บริการและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้ให้ชุมชนฐานราก และ 5) การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือ พิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือศูนย์การเรียนรู้ เพื่อแสดงประวัติความเป็นมาของชุมชน ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คติ ความเชื่อ วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของไทยทรงดำ เป็นแหล่งเผยแพร่เรียนรู้แก่คนรุ่นใหม่ในชุมชน

3. ผลการศึกษาการประเมินรูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่น ไทยทรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลักแนวคิดการประเมินของ 4 มาตรฐาน พบว่า 1) ด้านความเป็นไปได้ นอกเหนือจากการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้าเป็นภาคี

เครือข่ายวัฒนธรรม (“บวร”) ซึ่งเป็นพลังอำนาจที่แท้จริงของชุมชน (Empowerment) แล้ว ชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ควรเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่ายสมาคมไทยทรงดำ (ไตดำ) ประเทศไทย เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำอย่างกว้างขวาง สามารถนำองค์ความรู้มาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) ด้านความเป็นประโยชน์ ชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ควรพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น และพิพิธภัณฑ์ไทยทรงดำ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ให้กับคนรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม (Cultural Entrepreneurs) สร้างสรรค์สิ่งใหม่ นวัตกรรม หรือ Soft Power ที่จับต้องได้และเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 3) ด้านความเหมาะสม ชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ ได้นำองค์ความรู้ และทักษะด้านภาษาต่างประเทศ และทักษะด้านดิจิทัล ในการนำข้อมูลสารสนเทศขนาดใหญ่ (Big Data) มาใช้ในการขับเคลื่อน อนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำในรูปแบบ สื่อสังคมออนไลน์ ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอื่นๆ และต่างประเทศ 4) ด้านความถูกต้องครอบคลุม ความสมเหตุสมผล และความเหมาะสม กับสภาพความเป็นจริงของชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนินในปัจจุบันที่ประกอบด้วยคนหลายชาติพันธุ์ มีการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นจุดเชื่อมโยง ชุมชนควรส่งเสริม ความหนักถึงสิทธิทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม สร้างโอกาสในการเผยแพร่วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน และการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพและประวัติความเป็นมาของการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน พบว่า 1) ไทยทรงดำบ้านหนองเนิน มีการสืบทอดอัตลักษณ์ วิถีชีวิตความเป็นไทยทรงดำไว้ได้อย่างเหนียวแน่น และเมื่อชาวไทยทรงดำมาอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีวัดและโรงเรียนที่อิงคำสอนพุทธศาสนาเถรวาท ไม่ว่าจะเป็นหลักคำสอน แนวปฏิบัติและวัฒนธรรมของคนไทยภาคกลาง ทำให้ชาวไทยทรงดำหันมานับถือพระพุทธศาสนามากขึ้น ซึ่งมีคติความเชื่อที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม ขั้นตอนการปฏิบัติในเรื่องกฎแห่งกรรม (คชพรนรินทร์ ดิษบรรจง และบุญร่วม คำเมืองแสน, 2563) แต่การนับถือเถรวาทและผีบรรพบุรุษ ยังคงเป็นโครงสร้างทางสังคมพื้นฐานของชาวไทยทรงดำที่นำติดตัวมาจากถิ่นฐานเดิม (ศุลชัย สระทองหัก, 2565; ปรียานุช คำสนอง, 2562; ไพโรจน์ แก้วเขียว และคณะ, 2564) 2) การมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของ

ภาคีเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชน ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน มีการประสานความร่วมมือกับกลุ่มผู้นำชุมชน ส่วนราชการในกิจกรรมของชุมชน โดยเฉพาะภาครัฐที่เป็นผู้กำหนดนโยบาย และสนับสนุนงบประมาณในขับเคลื่อนกิจกรรมด้านวัฒนธรรม การจัดการชุมชนท่องเที่ยว การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยอาศัยความเป็นคนไทยทรงดำที่มีวัฒนธรรมของความเป็นมิตร เป็นเครือญาติ ซึ่งเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายไทยทรงดำ และสื่อสารให้ผู้อื่นได้รับทราบถึงการมีตัวตน และความเป็นคนไทยที่มีความแตกต่างจากคนอื่นในท่ามกลางสังคมพหุลักษณะชาติพันธุ์อย่างสังคมไทย (ธวัชพล ทองอินทราช, 2564; วาสนา อาจสาลิกรณ์ และรัชฎากร วินิจกุล, 2562; ณรงค์ อาจสมิติ, 2555) 3) ชุมชนมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยการเปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอกมากขึ้น พร้อมการปรับเปลี่ยนหรือการพัฒนาชุมชนให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยไม่ทิ้งความเป็นไทยทรงดำ สามารถนำการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นนำมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ อธิบายถึงวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ที่เป็นอัตลักษณ์ไทยทรงดำ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน (ภูมิณวัธน์ ตั้งศรีพูลผล และชนิดา จิตตรุทธะ, 2564; วาสนา อาจสาลิกรณ์ และรัชฎากร วินิจกุล, 2562) 4) การปลูกฝังความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนแก่ลูกหลานด้วยความสนใจ ไม่บังคับ โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม คติความเชื่อ และภาษา โดยการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมใน 5 ลักษณะวัฒนธรรม คือ (1) ด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย (2) วิถีชีวิต (3) พิธีกรรมทางศาสนา (4) ด้านศิลปะและการละเล่นพื้นบ้าน และ (5) สำเนียงภาษาพูด ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรม ชุมชนจึงต้องรักษาความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ ในรูปแบบของการอนุรักษ์ สืบทอด ต่อยอดคุณค่า โดยสร้างความตระหนักในความรู้สึกหวงแหนและเห็นคุณค่า เพื่อให้วัฒนธรรมท้องถิ่นยังคงดำรงอยู่สืบต่อไปได้อย่างเข้มแข็งมั่นคง ดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ไทยทรงดำอย่างยั่งยืน (ธวัชพล ทองอินทราช, 2564; ธนาภัสสร สอนธิรักษ์ และคณะ 2563) และ 5) การประยุกต์ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ของไทยทรงดำให้เป็นที่รู้จักแก่คนภายนอก ได้หลากหลายช่องทาง ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ OTOP ภายใต้โครงการ OTOP นวัตกรรมนโยบายรัฐ ด้วยชุมชนมีภูมิปัญญาเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงหัตถกรรมวิถี การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างเสน่ห์และความประทับใจแก่ผู้มาเยือน โดยมีแนวทางการพัฒนา 5 ด้าน ได้แก่ (1) พัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว (2) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวก (3) พัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว 4) เชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวแต่ละท้องถิ่น และ

(5) ส่งเสริมการตลาดชุมชนท่องเที่ยว (วาสนา อาจสาลิกรณ์ และคณะ, 2563; วาสนา อาจสาลิกรณ์ และรัชฎากร วินิจกุล, 2562)

2. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้านหนองเนิน โดยกำหนดองค์ประกอบของโครงสร้าง มาตรการกลไก การอนุรักษ์ สืบสาน การกำหนดทิศทาง การสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่า ความหวงแหน และการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ รวมถึงการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน พบว่า 1) การกำหนดโครงสร้างคณะกรรมการเครือข่ายวัฒนธรรม เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการชุมชน เป็นแกนนำในการดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะการเป็นผู้ถ่ายทอดและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความรักและศรัทธา ในการร่วมคิด ร่วมทำ ในลักษณะแนวราบ ไม่มีสายบังคับบัญชา ทำหน้าที่ในการดำเนินงานการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่ วัฒนธรรมไทยทรงดำ (ธวัชพล ทองอินทราช, 2564; วาสนา อาจสาลิกรณ์ และรัชฎากร วินิจกุล, 2562) 2) การกำหนดนิยาม ขอบเขต และเป้าหมายการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมไทยทรงดำที่ชัดเจน ซึ่งเมื่อพิจารณาในมิติทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ถือเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม แม้ว่าจะมีการเคลื่อนย้ายแยกออกจากถิ่นฐานดั้งเดิมมายาวนานกว่าสองร้อยปี แต่ชาวไทยไตยังสามารถรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมทางชาติพันธุ์ร่วมกับชาวไทยไตในภูมิภาคต่างๆ ในรูปแบบภาคีเครือข่าย ชมรม ศูนย์การเรียนรู้ เช่น ชมรมไทยทรงดำภาคเหนือ ชมรมไทยทรงดำภาคกลาง ชมรมไทยทรงดำสุโขทัย ชมรมไทยทรงดำพิษณุโลก ชมรมไทยทรงดำกำแพงเพชร และชมรมไทยทรงดำนครสวรรค์ และชมรมไทยทรงดำเพชรบุรี เป็นต้นโดยแต่ละชมรมจะมีการกำหนดกิจกรรมตามปฏิทินเทศกาลไทยทรงดำ และเชิญชมรมไทยทรงดำจากพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศไทย เข้าร่วมงาน และบางชุมชนยังมีการเชิญชาวไทยทรงดำจากประเทศลาวและเวียดนามมาร่วมงานอีกด้วย (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2566; ภูมิณวัฒน์ ตั้งศรีพูลผล และชนิดา จิตตรุทธะ, 2564) 3) การจัดทำระบบข้อมูลทางวัฒนธรรม องค์ความรู้ที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ให้มีความถูกต้องในเนื้อหาสาระ ประวัติศาสตร์ที่ตรงกัน โดยเฉพาะข้อมูลปราชญ์ท้องถิ่นหรือผู้รู้ภูมิปัญญาให้เป็นรูปแบบเอกสาร หนังสือ และตำรา อันจะเป็นองค์ความรู้ชุมชน ในรูปของหนังสือ เอกสาร รายงาน การศึกษา การวิจัย แผ่นพับ และระบบ Net work เพื่อเป็นการเผยแพร่ หรือกระจายความรู้ ให้เกิดแก่สาธารณะ โดยมีการเชื่อมโยงต่อกับสถาบันต่างๆ หรือเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกได้อย่างกว้างขวาง สร้างประโยชน์ และเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนและธำรงรักษาอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทยทรงดำ (อัชรี กุลบุตร และคณะ, 2566; ศุภชัย สระทองหัก, 2565; ภูมิณวัฒน์ ตั้งศรีพูลผล และช

นิตา จิตตรุทธะ, 2564) 4) การกำหนดทิศทางของชุมชนในการพัฒนาทักษะ ฝีมือ ผู้ประกอบการ วัฒนธรรมรุ่นใหม่ โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนด้วยวิธีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สืบทอด ขยายความรู้ในหลากหลายวิธีการและรูปแบบ มีการทบทวนภูมิปัญญาและความรู้ที่มีอยู่เดิม สร้าง ความรู้ใหม่ เสาะหาวิทยากรและเชื่อมประสานความรู้จากเครือข่ายภายนอก (ศุลชัย สระทองหัก, 2565) นำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เป็นทุนทางสังคมที่จับต้องได้และที่จับต้องไม่ได้ ในการ ขับเคลื่อนพลังสร้างสรรค์ หรือ Soft Power สู่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์และบริการ สู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ให้สอดรับการเปลี่ยนแปลงเพื่อขับเคลื่อนตามนโยบาย รัฐบาล สร้างรายได้ให้ชุมชนเข้มแข็ง (อัครี กุลบุตร และคณะ, 2566) และ 5) การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่น หรือศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งในชุมชนไทยทรงดำอื่น ๆ มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนใน รูปแบบ ศูนย์วัฒนธรรมไทยดำ ศูนย์การเรียนรู้ บ้านจำลองที่อยู่อาศัยไทยดำ และที่พักสำหรับ นักท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่เรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของ ไทยทรงดำ แก่ประชาชน และนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลอดจนการเป็น สถานที่ร่วมต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ที่หน่วยงานภาครัฐมีการจัดเวทีให้นำเสนอ หรือแสดง การละเล่นต่าง ๆ ส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยววิถีชีวิต ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างรายได้เสริม ให้แก่ชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง (ภูมินวัธน์ ตั้งศรีพูลผล และนิตา จิตตรุทธะ, 2564)

3. การประเมินรูปแบบการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยทรงดำบ้าน หนองเนิน พิจารณาจากแนวคิดของ McMillan, J. H. & Schumacher, S. (2001) การตรวจสอบ คู่มือการใช้รูปแบบมาตรฐาน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความเป็นไปได้ พบว่า รูปแบบการจัดตั้ง คณะกรรมการมีโครงสร้างการทำงานโดยแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้า เป็นภาคีเครือข่ายวัฒนธรรม “บวร” ซึ่งเป็นพลังอำนาจที่แท้จริงของชุมชน (Empowerment) ประสานงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยชุมชนไทย ทรงดำบ้านหนองเนิน ต้องมีการปลูกฝัง สร้างจิตสำนึก ให้ลูกหลานรักและภูมิใจในชาติพันธุ์ของ ตนเองโดยเฉพาะคติความเชื่อด้านความกตัญญู กตเวที การมีคุณธรรม และจริยธรรม ภาษา และ การแต่งกาย (ธวัชพล ทองอินทราช, 2564; ภูมินวัธน์ ตั้งศรีพูลผล และนิตา จิตตรุทธะ, 2564) 2) ด้านความเป็นประโยชน์ ชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ควรพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น และ พิพิธภัณฑ์ไทยทรงดำ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ให้กับคนรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม (Cultural Entrepreneurs) ในการ ขับเคลื่อนพลังสร้างสรรค์สิ่งใหม่ นวัตกรรม หรือ Soft Power ที่จับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรม และ สอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ให้สอด

รับการเปลี่ยนแปลงเพื่อขับเคลื่อนตามนโยบายรัฐบาล สร้างรายได้ให้ชุมชนเข้มแข็ง (อัชรี กุลบุตร และคณะ, 2566; ศุภชัย สระทองหัก, 2565) 3) ด้านความเหมาะสม ชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนิน ควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ ได้นำองค์ความรู้ และทักษะด้านภาษาต่างประเทศ และทักษะด้านดิจิทัล ในการนำข้อมูลสารสนเทศขนาดใหญ่ (Big Data) นำทุนชุมชนและทุนทางวัฒนธรรมของตนเองมาสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างสร้างสรรค์โดยการ “ไม่ทำลาย และไม่สูญหาย” อนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำในรูปแบบ สื่อสังคมออนไลน์ ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอื่น ๆ และต่างประเทศ (วาสนา อาจสาลิกรณ์ และรัชฎากร วินิจกุล, 2562) และ 4) ด้านความถูกต้องครอบคลุม ความสมเหตุสมผล และความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนไทยทรงดำบ้านหนองเนินในปัจจุบัน ที่ประกอบด้วยคนหลายชาติพันธุ์ มีการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นจุดเชื่อมโยง ชุมชนควรส่งเสริม ความหนักถึงสิทธิทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม สร้างโอกาสในการเผยแพร่ วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน และการเข้าถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย ต่อยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำอย่างยั่งยืน และเป็นระบบ (ธุพล ทองอินทราช, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยครั้งนี้ เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการนำไปใช้ประโยชน์และพัฒนาต่อยอดดังนี้

**พลัง“บวร”
เคารพในคุณค่า
การมีส่วนร่วม**

การเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้าเป็นภาคีเครือข่ายวัฒนธรรม “บวร” ที่เข้าใจและให้ความเคารพในความหลากหลายของค่านิยมของกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการเสริมอำนาจ ให้กับภาคีเครือข่ายอย่างแท้จริง ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมแก้ไข ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ นับเป็นการเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) ที่แท้จริงของชุมชนในการตัดสินใจอย่างมีคุณภาพมากที่สุด

**เครือข่ายวัฒนธรรม
กัลยาณมิตร
“เข้าใจ รัก ศรัทธา
และเต็มใจ ไม่ไขว่
บังคับ”**

การกำหนดโครงสร้างคณะกรรมการเครือข่ายวัฒนธรรมกัลยาณมิตรในลักษณะแนวราบ (Flat Organizational Structure) ไม่มีสายบังคับบัญชา แต่มีความสัมพันธ์ในลักษณะการทำงานที่ในการอนุรักษ์สืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมไทยทรงดำ ตามรูปแบบ กฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติที่กำหนดร่วมกัน โดยเฉพาะการเป็นผู้ถ่ายทอดและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ชุมชนและเยาวชนคนรุ่นใหม่ เกิดความรัก ศรัทธา และเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ มิใช่การบังคับ

**ความตระหนักถึง
สิทธิทางวัฒนธรรม**

การสร้างความรู้ความตระหนักถึงสิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural rights) ซึ่งมาจากการเคารพในสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ที่มีติดตัวมนุษย์มาตามธรรมชาติ จึงต้องมีการคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรม การเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา เชื้อชาติ และวิถีชีวิต การสร้างสรรค์เชิงวัฒนธรรม นับเป็นการสร้างโอกาสในการเผยแพร่วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน รวมถึงการต่อยอดคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จังหวัดนครสวรรค์ ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น และหรือพิพิธภัณฑ์กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) ให้กับคนรุ่นใหม่เป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม (cultural entrepreneurs) เป็นพลังสร้างสรรค์สิ่งใหม่ นวัตกรรม หรือ Soft Power ที่จับต้องได้ อย่างเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
2. จังหวัดนครสวรรค์ ควรกำหนดนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้ประกอบการ OTOP และวิสาหกิจชุมชน บูรณาการวิถีชีวิต อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์แปลงเป็นรายได้ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ตอบสนองตามนโยบายสำคัญของรัฐบาล

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จังหวัดนครสวรรค์ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ ได้นำองค์ความรู้ และทักษะด้านภาษาต่างประเทศ และทักษะด้านดิจิทัล ในการนำข้อมูลสารสนเทศขนาดใหญ่ (Big

Data) มาใช้ในการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยทรงดำ ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ทั้งในจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดอื่น ๆ และต่างประเทศ

2. วัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ พัฒนาการจังหวัดนครสวรรค์ และองค์การบริหารส่วนตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการประกวดผลิตภัณฑ์และบริการ OTOP และวิสาหกิจชุมชน เพื่อเป็นการสร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ในการสร้างมรดกและมูลค่าให้กับศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยทรงดำ

เอกสารอ้างอิง

- คลทรรณรัตน์ ดิษบรรจง และบุญร่วม คำเมืองแสน. (2563). พระพุทธรูปปางอหังการทางวัฒนธรรมของไทยทรงดำภาคกลาง. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 25(1), 80-91.
- ณรงค์ อาจสมิตติ. (2555). รัชชาติชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ไทดำ. *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา*, 31(2), 54-78.
- ธนาภัสสร สอนธิรักษ์, ศุภาวีร์ เลิศผาติวงศ์ และพระหน่อแสง อคฺคเสโน. (2563). การศึกษาภาษาถิ่นบ้านหนองเนิน ตำบลหัวถนน อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์. *วารสาร มจรมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(1), 51- 70.
- ธวัชพล ทองอินทรราช. (2564). กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำจังหวัดชุมพร. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(12), 237-251.
- บุญนาค วิเชียรรัตนพงษ์. (2563). การศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนไทยทรงดำตามหลักพระพุทธศาสนาในตำบลบ้านดอน อำเภอท่อน จังหวัดสุพรรณบุรี. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปริญญานุ คำสนอง. (2562). พลวัตเรือนพื้นถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทของการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน กับรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และการดำรงตัวตนทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษากลุ่มไทดำจังหวัดนครสวรรค์. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไพโรจน์ แก้วเขียว, ธารา จันทร์อนุ และกุลยา สกุนทร. (2564). การศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวโซ่ง: กรณีศึกษาตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพ*, 8(2), 51-62.

- ภูมิณวัฒน์ ตั้งศรีพูลผล และชนิดา จิตตรุทธะ. (2564). การบริหารวัฒนธรรมพลเมืองในการขับเคลื่อนอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทยทรงดำในประเทศไทย. *วารสารรัชต์ภาค*, 15(42), 368-383.
- มนู อุดมเวช. (2547). *ประวัติศาสตร์ไทดำในประเทศไทย*. เพชรบุรี : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- วรภพ วงศ์รอด. (2559). การพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: ศึกษากรณี ชุมชนวัฒนธรรมไททรงดำบ้านหนองเนิน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 9(2), 26-44.
- วาสนา อาจสาภิกรณ์ และรัชฎากร วินิจกุล. (2562). วิถีชีวิตไทดำ: อัตลักษณ์บนฐานการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน. *วารสาร สาร สื่อ ศิลป์*, 2(4), 39-46.
- วาสนา อาจสาภิกรณ์, รัชฎากร วินิจกุล และพิษณุ บุญนิยม. (2563). ทูทางวัฒนธรรมกับการส่งเสริมศักยภาพชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีไทดำบ้านวังน้ำ ตำบลวังยาง อำเภอลอง จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารพิบูล*, 18(2), 269-287.
- วิทยา วิสูตรเรืองเดช. (2564). การศึกษาวัฒนธรรมไทยทรงดำ: พลวัตไทยทรงดำ ตำบลบ้านดอน อำเภอดู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารที่ศึกษวัฒนธรรม สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 20(2), 46-71.
- ศุภชัย สระทองหัก. (2565). กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนชาติพันธุ์ไทยทรงดำ บ้านดอนทราย ตำบลสระกะเทียม อำเภอมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(9), 75-95.
- ศุภย์มานุษยวิทยาสรีนธร (องค์การมหาชน). (2566). *ไทดำ*. เข้าถึงได้จาก <https://ethnicity.sac.or.th/database-ethnic/177/>
- อัครี กุลบุตร, ภาสกร ดอกจันทร์ และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2566). รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(4), 137-157.
- McMillan, J. H. & Schumacher, S. (2001). *Research in Education: A Conceptual Introduction*. (5th Ed.). New York : Longman.